

В. Г. Гончарова,
Академія муніципального управління

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті систематизовано концептуальні підходи до сутності державної політики у сфері підтримки малого підприємництва. Завдяки домінуючим у сучасній й економічній теорії підходам — структурного, поведінкового та функціонального — державна підтримка визначена або як процес, або як ключовий фактор економічних перетворень. Запропоновано уточнення дефініції визначення "державна політика підтримки розвитку малого підприємництва".

In the article the conceptual going is systematized near essence of public policy in the field of support of small enterprise. Due to dominant in a modern and economic theory approaches: structural, поведінкового and functional, state support certainly or as a process, or as a key factor of economic transformations. Clarification of definition determination is offered "public policy of support of development of small enterprise".

Ключові слова: державна політика, мале підприємництво, підтримка, ефективний механізм, узгодження інтересів.

Keywords: public policy, small enterprise, support, effective mechanism, concordance of interests.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

У сучасній економічній літературі існує багато визначень поняття "державна підтримка підприємництва". Найбільш влучними, на нашу думку, здаються ті, що трактують державну підтримку як систему економічного, правового, соціального й організаційного забезпечення державою середовища для ефективного, усталеного розвитку малого підприємництва. Проте дослідження свідчать, що в цьому контексті використовуються поняття "державна підтримка малого підприємництва", "державне управління малим підприємством", "державне регулювання малого підприємства", що потребує виокремлення цих понять та внесення відповідних змін до законодавства державної політики з підтримки розвитку підприємництва в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-концептуальні засади створення організаційно-правових, економічних та інституціональних умов для розвитку підприємництва відображені в наукових працях Р. Дж. Беннетта, А. Мак-Кохена, М. Долішого, С. Мочерного, В. Савчука, Ф. Шамхалова та ін. Значний внесок у загальну теорію та методологію державного управління, зокрема державного регулювання розвитку підприємства, зробили Г. Білоус, М. Кастель, А. Крутік, Т. Куценко, В. Савченко та ін. Проте на сьогодні не існує єдиної думки щодо необхідності державної підтримки малого підприємства, а сучасні науково-методичні підходи до формування сутності державної політики підтримки у сфері малого бізнесу потребують подальшого дослідження.

Метою статті є опрацювання концептуальних підходів до визначення сутності державної політики у сфері підтримки малого підприємства, що передбачають в якості центру локалізації зусиль та цілеорієнтації для активізації розвитку малого підприємства саме державну підтримку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Багато науковців отожднюють поняття "державне регулювання малим підприємством" та "державна підтримка малого підприємства". Ці поняття тісно пов'язані між собою, але вони не еквівалентні та мають різну сутність.

Вважаємо, що роль держави по відношенню до малого підприємства доцільно розглядати у двох напрямках:

- створення загальних умов для функціонування підприємства у тому числі й малого;
- сприяння та допомога окремим суб'єктам малого підприємства з метою кращої їх адаптації до умов господарювання.

У рамках першого напрямку здійснюється державне регулювання малого підприємства, а у другому напрямі — його підтримка. З вище наведених міркувань при визначенні поняття "державне регулювання малого підприємства" слід виходити з наступного. По-перше, державне регулювання являє собою поєднання форм і методів, які здійснюють органи державного управління для досягнення поставленої мети, тобто активізації розвитку малого підприємства. По-друге, для ефективного розвитку малого підприємства необхідна добре розвинута інфраструктура, оскільки вона забезпечує взаємозв'язки між елементами ринкового середовища.

Це зумовлює необхідність у рамках державного регулювання заходів щодо сприяння не тільки розвитку малого підприємництва, але і його інфраструктур [2]. Таким чином, державне регулювання малого підприємництва слід трактувати як цілеспрямовану комплексну діяльність державних інститутів, спрямовану на поєднання, узгодження, комбінування різних форм, методів регулювання та підтримки суб'єктів малого підприємництва та його інфраструктури.

На думку автора, поняття "державне регулювання малим підприємництвом" є значно ширшим, ніж "державне управління малим підприємництвом", оскільки, на відміну від останнього, воно включає не тільки організаційні форми впливу, а й методи та засоби впливу держави на цей сектор економіки [4]. Таким чином, поняття "державне управління малим підприємництвом" є складовою "державного регулювання малим підприємництвом".

Звернемося до визначення суті "державна підтримка малого підприємництва". Зазначимо, що на сьогодні не існує єдиної думки щодо необхідності державної підтримки малого підприємництва. Взагалі, можна виділити два підходи. Прихильники одного підходу визнають, що програми, які передбачають особливі умови для малого підприємництва, є менш ефективними, ніж створення рівних умов для всіх підприємств, незалежно від їх розміру. Більш ефективним визнається виконання законів, а не створення спеціальних законодавчих режимів для окремих типів підприємств. Програми, які передбачають підтримку лише невеликої групи компаній, заохочуватимуть підприємства змагатися за допомогу, а не за економічну ефективність [1]. Немає сенсу проводити реформи, які сприяли б створенню сектора малого підприємництва, залежного від гарантованих урядом позик.

Так, розглядаючи проблему підтримки в умовах розвинутої ринкової економіки Великобританії, Р. Дж. Беннетт і А. Мак-Кошен підкреслюють, що необхідність спеціальної політики сприяння бізнесові не є самоочевидною, оскільки підприємці вважають, що вони краще, ніж будь-хто інший, знають, яке рішення є найбільш вигідним для їх бізнесу, у що вкладати гроші, яким є їх ринок і якої стратегії дотримуватися [7]. Стосовно цього підходу деякі вчені та практики вважають, що за умови максимізації прибутку, досконалої системи інформаційного забезпечення, спрощеної процедури реєстрації підприємства і входження до ринку, а також при нейтралітеті політики держави, ринок зробить те, що треба. На жаль, на практиці ситуація дещо інша, підприємства мають різні можливості, і більше від деформації ринку страждають саме малі підприємства.

Прихильники другого підходу підтверджують об'єктивну необхідність державної підтримки, насамперед, тому, що суб'єкти малого підприємництва, незважаючи на його вагомий переваги, є сектором економіки найбільш вразливим до таких несприятливих факторів, як фінансові труднощі, циклічні коливання, податковий тиск, конкуренція великих підприємств.

Державна підтримка малого підприємництва визнається в урядових документах одним із важливих напрямів економічної реформи, що сприяють розвитку конкуренції наповнення споживчого ринку товарами та послугами, створенню нових робочих місць, формування значного прошарку власників та підприємців. Закон України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 19.10.2000 р. № 2063-III визначив мету, основні напрями діяльності, визначив органи, що здійснюють державну підтримку, порядок застосування спрощеної системи оподаткування та установив критерії суб'єктів малого підприємництва: середньооблікова чисельність працюючих не більш 50; обсяг річного валового доходу не перевищує 500 000 євро [3]. Метою державної підтримки малого підприємництва визначено: створення умов для позитивних структурних змін в економіці України; сприяння формуванню і розвитку малого підприємництва, становлення малого підприємництва як провідної сили в подоланні негативних процесів у економіці та забезпечення

сталого позитивного розвитку суспільства; підтримка вітчизняних виробників; формування умов для забезпечення зайнятості населення України, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць.

Проте, в сучасній економічній літературі немає єдності у визначенні названого поняття. Так, Ф.І. Шамхалов вказує, що при визначенні сутності державної підтримки "мова повинна йти про ресурси, які так чи інакше вкладаються у розвиток малого або середнього підприємництва або, що залучаються для поточної господарської діяльності, а тільки про ресурси безкоштовні, а також пільгові у порівнянні із звичайним ринковим придбанням або авансованими у грошовій чи товарній формі (банківський або комерційний кредит)" [7]. На нашу думку, таке визначення звужує коло напрямів сприяння розвитку малого підприємництва, що мають бути реалізовані за допомогою державної підтримки. Оскільки, державна підтримка не тільки пов'язана з додатковими фінансовими видатками, а й включає також визначення правових та економічних засад розвитку малого підприємництва, встановлення відповідних законодавчих прав та гарантій, усунення адміністративних бар'єрів, що перешкоджають його розвитку.

Т.Ф. Куценко розглядає державну підтримку як складову механізму державного регулювання підприємництва. На її думку, економічний зміст державної підтримки полягає "в розробці та реалізації системи державних програм науково-технічного, ресурсного, фінансового, консультативного, кадрового та іншого сприяння розвитку підприємства" [5, с. 116].

Значний внесок у дослідження сутності системи державної підтримки малого підприємництва зробив В.Е. Савченко [6], який акцентував увагу на системному підході до формування організаційно-господарського механізму цього сектора економіки. Він виділяє наступні підсистеми системи державної підтримки малого підприємництва: правове забезпечення, фінансова підтримка, інфраструктурне обслуговування, підготовка та підвищення кваліфікації підприємців, менеджерів та фахівців для сфери малого підприємництва, техніко-технологічна підтримка, інформаційне забезпечення, сприяння зовнішньоекономічній діяльності.

На думку автора, при вивченні сутності державної підтримки слід виходити з наступного: по-перше, підтримка є складовою державного регулювання малого підприємництва. По-друге, мале підприємство — один із провідних факторів економічних перетворень, і його підтримка є вигідною не тільки самим підприємствам, а й усій економіці та державі в цілому.

Таким чином, нами удосконалено понятійно-категоріальний апарат через визначення дефініції "державна політика підтримки розвитку малого підприємництва", відмінність тлумачення якого полягає у врахуванні цілісної системи форм і методів ефективної взаємодії ключових елементів механізму регулювання розвитку малого бізнесу, спрямованого на узгодження інтересів держави для усунення економічних протиріч та активізації функціональної ролі малого підприємництва.

Аналізуючи дослідження різних авторів, зазначимо, що будь-яке втручання уряду у розвиток малого підприємництва слід кваліфікувати як державну підтримку розвитку малого підприємства. Як показує світова і вітчизняна практика, мале підприємство, враховуючи його характерні особливості, потребує постійної уваги і підтримки з боку органів державної влади.

Під державною політикою у сфері підтримки малого підприємництва розуміється діяльність органів державної влади та функціонування інфраструктури підтримки суб'єктів малого та середнього підприємства, що направлена на реалізацію заходів, передбачених державними програмами розвитку суб'єктів малого підприємництва, регіональними і місцевими [2].

А.Б. Крутік та М.А. Горенбургов в даному випадку вважають, що у держави дві функції: управлінська та забезпечувальна. Перша функція, яка повинна стати провідною, оскільки саме вона додасть розвитку малого підприємству стійкий,

ефективний і керований характер — це формування правового середовища функціонування малого підприємництва, а також вирішення організаційно-адміністративних питань та контроль.

Забезпечуюча функція полягає в обслуговуванні малих підприємств, доведенні до них матеріальних, грошових, інформаційних ресурсів, держзамовлень, надання ним послуг тощо. Широке використання поняття "підтримка малого підприємства" (надалі — підтримка МП) позначає в даному випадку синтез управлінської та забезпечувальної функції держави.

У той же час не можна забувати про різні недержавні структури підтримки МП, які останнім часом роблять все потужний вплив на формування і розвиток цієї сфери [4].

Державна політика підтримки малого підприємництва здійснюється за наступними напрямками.

1. Формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва.
2. Створення пільгових умов використання суб'єктами малого підприємництва державних фінансових матеріально-технічних і інформаційних ресурсів, а також науково-технічних та інформаційних розробок і технологій.

3. Встановлення спрощеного порядку реєстрації суб'єктів малого підприємництва, ліцензування їх діяльності, сертифікації їх продукції, надання державної статистичної та фінансової звітності, підтримка зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого підприємництва.

4. Організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для малих підприємств.

Державні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень при проведенні політики, направленої на державну підтримку малого підприємництва:

- 1) розробляють пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері державної підтримки малого підприємництва;
- 2) проводять моніторинг стану малого підприємництва та аналіз ефективності застосування заходів щодо його державної підтримки;
- 3) організують розробку та реалізацію програми державної підтримки малого підприємництва;
- 4) розробляють пропозиції щодо встановлення для суб'єктів малого підприємництва пільг з оподаткування та інших пільг, а також щодо використання засобів державного бюджету та спеціалізованих позабюджетних фондів України для підтримки малого підприємництва;
- 5) сприяють органам виконавчої влади суб'єктів України при розробці та реалізації заходів щодо підтримки малого підприємництва.

Формування правового середовища малого підприємства є обов'язковою та неодмінною умовою, що забезпечує суб'єктам малого підприємства економічну свободу, права, гарантії, що дозволяють усвідомлено займатися бізнесом, який дозволений законом. У той же час законодавчими та нормативними актами встановлюються обов'язки і відповідальність суб'єктів малого підприємства перед суб'єктами господарювання, партнерами, споживачами (покупцями), бюджетами різних рівнів за виконання у встановлені терміни та в повному обсязі зобов'язань (рис. 1).

ВИСНОВКИ

З огляду на зазначене ми вважаємо, що державна влада, регіональні, місцеві органи влади та суб'єкти малого

Рис. 1. Загальна схема функціонування системи державної підтримки малого підприємництва

підприємства є взаємно зацікавленими партнерами. Крім цього, мале підприємництво займає проміжне положення між "центром" та "місцевим самоврядуванням", макро- і мікрорівнем, що вимагає чіткого розмежування функцій державного, регіонального та місцевого рівнів. Підприємці матимуть змогу на регіональному і місцевому рівні стежити за діями конкретних органів влади, які безпосередньо відповідальні за реалізацію державної політики підтримки у секторі малого підприємства, оцінити їх дії та вимагати від регіональних органів ефективних дій, що призведе до результативності державної підтримки розвитку малого підприємства в Україні.

Література:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво України: моніторинг, інфраструктура, кадри / З.С. Варналій; НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. — К.: НДІ приватного права і підприємництва АПРН України, 2006. — 60 с.
2. Електронний уряд: прогрес на службі демократії [Електронний ресурс] // Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень "Вісник центру". — № 191. — Режим доступу: http://www.icps.com.ua/doc/pl_ukr_20030609_0191.pdf.
3. Закон України "Про державну підтримку малого підприємства" від 19 жовтня 2000 р. № 2063-III // Офіційний вісник України. — 2000 (01 груд.). — № 46. — Ст. 1977.
4. Кашуба Я.М. Дозвільна система та регуляторна політика на місцевому рівні: [довідник] / Я. М. Кашуба, С.Я. Кулина, В.В. Фалюта; Представництво Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємства у Львівській області; ГО "Інноваційний фонд". — Л.: ПАІС, 2007. — 244 с.
5. Куценко Т.Ф. Забезпечення інформаційної безпеки малого підприємства / Т.Ф. Куценко. — Львів: ІКР Краван, 2008. — 116 с.
6. Савченко В.Е. Порівняння розвитку малого підприємства у країнах ЄС та в Україні / В.Е. Савченко, Д.В. Ляпіна. — К.: Ін-т Конкурентного Суспільства, 2007. — С. 6—11.
7. Шиллер Й. Мобильные коммуникации / Й. Шиллер; О.О. Лисовский (пер. с англ.). — М.; СПб.; К.: Вильямс, 2002. — 374 с.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2011 р.